

วารสารวิชาการไทยกับการเข้าถึงแบบเสรี

ชาตรี วงษ์แก้ว¹

บทคัดย่อ

กรอบแนวคิดด้าน Open Access (OA) เป็นการเปิดให้ผู้เข้าใช้เข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี หรือเป็นการให้สิทธิ์กับสาธารณะในการนำเนื้อหาที่เผยแพร่ไปใช้ประโยชน์ได้ โดยที่มาและหลักคิดด้านที่เกี่ยวข้องกับ OA เริ่มมีการดำเนินการเป็นรูปธรรมอยู่ในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่สะดวกและรวดเร็วขึ้น พัฒนาการของวารสารวิชาการตามแนวทาง OA ทำให้มีการจัดรูปแบบและการแบ่งประเภทของการเข้าถึงแบบเสรีได้แก่ Gold OA หรือ Green OA การมีระบบเว็บไซต์วารสารอิเล็กทรอนิกส์หรือ E-journal รูปแบบโมเดลทางธุรกิจของสำนักพิมพ์ OA การจัดการด้านลิขสิทธิ์และสิทธิ์การอนุญาตผ่านสัญญาอนุญาต และการจัดทำแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือบนเว็บไซต์ของเว็บไซต์วารสาร เป็นต้น ดังนั้นนักวิชาการหรือผู้ใช้ทั่วไปควรทำความเข้าใจกับรูปแบบของวารสารวิชาการในปัจจุบัน และใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงข้อมูลวารสารวิชาการตามสิทธิ์ที่พึงได้ สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวารสารวิชาการไทยควรนำแนวปฏิบัติของ OA ในแต่ละองค์ประกอบไปปรับปรุงการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทของวารสารเพื่อเป็นการช่วยยกระดับวารสารวิชาการไทยไปสู่การมีคุณภาพเทียบเท่ามาตรฐานสากล

คำสำคัญ: การเข้าถึงแบบเสรี วารสารวิชาการ วารสารอิเล็กทรอนิกส์

¹ แขวงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Email: ochakaew@gmail.com

Thai Scholarly Journals and Open Access

Chatree Wongkaew

Abstract

Conceptual framework of Open Access (OA) means free access to information or giving the right for open publication. OA concept has been applied in journals for more than twenty years because of the development of Internet technology. The development of OA affects the types of OA scholarly journals such as Gold OA and Green OA, the electronic Journal (E-journal) system, the business model of OA publishers, copyright management and right permission via permission contract, operation process for the reliability of journal websites, etc. Therefore, it is important for researcher or users to understand the scholarly journal types for the better practices in OA journals operation in order to enhance the Thai academic journals to meet the criteria of international standards

Keywords: open access, scholarly journal, electronic Journal

¹ Information Science Programs, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University
Email: ochakaew@gmail.com

บทนำ

วารสารวิชาการมีความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการของนักวิจัย นักวิจัยต้องคัดเลือกวารสารที่มีคุณภาพในสาขาของตน นำบทความส่งไปลงตีพิมพ์ หลังจากบทความได้รับการตีพิมพ์ บทความทั้งหมดของนักวิจัยจะถูกนับจำนวนเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับจำนวนการถูกอ้างอิง (Citation Analysis) ก่อนจะได้เป็นค่าดัชนีชี้วัดในเชิงคุณภาพตามแต่ละวิธีการที่แตกต่างกัน เช่น ค่า h-Index¹ CiteScore² หรือ Impact Factor (IF)³ ค่าเหล่านี้ถูกนำมาประเมินผลความสามารถทางวิชาการของนักวิจัย เครือข่ายวิจัย หน่วยงานวิจัยหรือมหาวิทยาลัย (“QS World University Rankings,” 2016; Times Higher Education (THE), 2017) และใช้ในการอันดับเปรียบเทียบคุณภาพของวารสารในแขนงวิชาเดียวกัน

ในประเทศไทยมีการผลิตวารสารวิชาการออกมาเป็นจำนวนมาก สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแทบทุกแห่งมีการจัดทำวารสารวิชาการ และหลายแห่งจัดทำมากกว่าหนึ่งวารสารเพื่อใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ผลงานของอาจารย์ นักศึกษา หรือเป็นวารสารภายในเครือข่ายของสมาคมองค์กร ปัจจุบันมีจำนวนวารสารวิชาการไทยที่มีรายชื่ออยู่ในฐานข้อมูลดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index; TCI) ซึ่งเป็นฐานข้อมูลทางบรรณานุกรม จำนวน 768 รายการ (Thai Journal Citation Index Centre, 2018) และยังมีวารสารส่วนหนึ่งที่ยังไม่ได้อยู่ในบัญชีรายชื่อยังไม่สามารถตรวจนับได้อีกจำนวนมาก แต่จำนวนวารสารไทยที่เข้าไปอยู่ในฐานข้อมูลสากล SCOPUS และ Web of Science มีเพียง 32 รายการ (Scimago Lab, 2018) ถึงแม้จะมีวารสารของไทยเป็นจำนวนมากแต่การมีวารสารอยู่ในฐานข้อมูลสากลน้อยย่อมส่งผลกระทบต่อการจัดอันดับของมหาวิทยาลัย เนื่องจากจำนวนบทความที่ตีพิมพ์ไม่ได้ถูกนำไปใช้ในการคำนวณตัวชี้วัดเชิงคุณภาพในระดับนานาชาติ ดังนั้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านวารสารวิชาการ ทั้งวารสารในรูปแบบดั้งเดิม และวารสารในรูปแบบเปิดการเข้าถึงแบบเสรี (Open Access) จะทำให้เข้าใจต่อบริบทของวารสารวิชาการไทยได้มากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การยกระดับวารสารวิชาการไทยได้เป็นลำดับ

วารสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ (E-Journal) และการเข้าถึงแบบเสรี(Open Access)

ในอดีตรูปแบบการตีพิมพ์วารสารจะเป็นการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม แต่ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวงการการสื่อสารทางวิชาการและการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการ (Laakso และคณะ, 2011) วารสาร E-journal ฉบับแรกเกิดขึ้นในปี 1991 ภายใต้ชื่อวารสาร The Public-Access Computer Systems Review; PACS Review โดยจัดทำเป็น Volume 2 No 1 (“Open Access Timeline,” 2018) หลังจากนั้นวารสารวิชาการไม่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มอีกต่อไปวารสารอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาทดแทนการเผยแพร่เนื้อหาแบบดั้งเดิมเนื่องจากสามารถเข้าถึงผ่านทางเว็บไซต์

¹<https://en.wikipedia.org/wiki/H-index>

²<https://www.elsevier.com/editors-update/story/journal-metrics/citescore-a-new-metric-to-help-you-choose-the-right-journal>

³https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_factor

สามารถใช้อุปกรณ์สื่อสารที่เชื่อมต่อระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเข้าไปยังเว็บไซต์วารสารได้ (NISO, 2013) จึงสะดวกและรวดเร็วต่อการสืบค้นหาข้อมูลบทความ และไม่ถูกจำกัดด้านการเข้าถึง แต่ในเวลานั้นผลการสำรวจพบว่าสำนักพิมพ์ส่วนใหญ่ก็ยังคงจัดทำวารสารในรูปแบบสิ่งพิมพ์ควบคู่กันไปกับวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (Cochenour & Moothart, 2003) และไม่ได้เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี (Open Access)

การเป็น E-Journal และการเปิดให้ผู้อ่านเข้าถึงเนื้อหาอย่างเสรี เริ่มปรากฏแนวทางเด่นชัดขึ้นเมื่อมีการจัดประชุม "Free Online Scholarship" ในปี 2002 โดย Open Society Institute ณ เมืองบูดาเปสต์ ประเทศฮังการี ผลจากการประชุมครั้งนี้มีการเปิดตัวโครงการ Budapest Open Access Initiative (BOAI) และเป็นหนึ่งในจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวในแนวคิดด้านการเปิดให้สิทธิ์ในการเข้าถึงเนื้อหาอย่างเสรี และในปี 2003 มีการจัดการประชุม Bethesda Statement on Open Access Publishing และ Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities ประกาศเป็น "BBB Declarations" ในเรื่องหลักการของ "Open Access" ด้านคำนิยามและคำจำกัดความต่าง ๆ และการทำงานร่วมกับสำนักพิมพ์ ("Open Access Timeline," 2018)

อีกหนึ่งจุดหมายสำคัญของ OA คือการเกิดขึ้นของเว็บไซต์ Directory of Open Access Journals (DOAJ) ในปี 2003 โดย Lund University ประเทศสวีเดน DOAJ จัดทำระบบเว็บไซต์ฐานข้อมูลดัชนีบทความรวบรวมวารสารกลุ่ม OA เพื่อให้สามารถสืบค้นข้อมูลบทความและส่งลิงก์ไปดาวน์โหลดบทความฉบับเต็มได้ตามแนวทางของ OA รวมทั้งยังเปิดรับวารสารในภาษาอื่นที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร ปัจจุบันมีวารสาร OA อยู่ใน DOAJ จำนวนถึง 11,610 วารสาร จาก 127 ประเทศทั่วโลก 77 ภาษา มีจำนวนบทความทั้งหมด 3,122,845 เรื่อง และมีบทความของวารสารวิชาการไทยอยู่จำนวน 3,597 เรื่อง จากวารสารไทย 27 วารสาร (DOAJ, 2018a)

วารสารวิชาการแบบเปิดคืออะไร? What is Open Access Journal?

โดยทั่วไปการตีพิมพ์บทความในวารสารผู้หนึ่งที่ส่งบทความไปตีพิมพ์ในวารสารจะไม่เสียค่าใช้จ่าย เนื่องจากวารสารโดยสำนักพิมพ์จะเป็นผู้รับผิดชอบงบประมาณทั้งหมดที่เกิดขึ้นในกระบวนการ Editorial Process และนำไปจัดทำเอกสารเพื่อจัดพิมพ์ (Article Processing or Article Production) สำนักพิมพ์จะมีรายได้จากการลงทุน โดยเรียกเก็บเงิน ค่าเข้าถึงบทความจากการบอกรับสมาชิกผ่านทางระบบฐานข้อมูลฉบับเต็ม (full text) เช่น SciencDirect⁴ ของสำนักพิมพ์ Elsevier หรือ SpringerLink⁵ ของสำนักพิมพ์ Springer รายได้ของสำนักพิมพ์ส่วนหนึ่งจึงมาจากค่าบอกรับสมาชิกเพื่อการเข้าถึงบทความ และเป็นแนวปฏิบัติของวารสารแบบดั้งเดิมและเป็นรูปแบบทางธุรกิจที่ทำรายได้ให้กับสำนักพิมพ์จากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ข้อมูลปี 2017 สำนักพิมพ์ Elsevier มีรายได้ทั้งหมดจากธุรกิจสิ่งพิมพ์และฐานข้อมูลวิชาการ จำนวน 9,893 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เป็นผลกำไร 2,604 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้น 6% จากผลประกอบการในปี 2016 ที่ผ่านมา (RELX Group,

⁴ <https://www.sciencedirect.com/>

⁵ <https://link.springer.com/>

2018) และสำนักพิมพ์ John Wiley & Sons มีผลกำไรทั้งหมด 1,719 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (John Wiley & Sons, Inc., 2018) เป็นต้น ดังนั้นอีกด้านหนึ่งก็เป็นภาระของสถาบันการศึกษาจากทั่วโลกที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากจัดซื้อบทความเพื่อให้อาจารย์และนักศึกษาเข้าถึงเอกสารทางวิชาการเหล่านี้ได้

ผลการสำรวจข้อมูลบรรณารักษ์ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย 87 แห่ง ส่วนใหญ่จัดหาวารสารอิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เงินรายได้ของมหาวิทยาลัย มีห้องสมุด 42 แห่ง (ร้อยละ 48.28) ใช้งบประมาณจำนวนน้อยกว่า 50,000 บาท จำนวน 15 แห่ง (ร้อยละ 17.24) ใช้งบประมาณ 1,000,001 – 5,000,000 บาท และมี 5 แห่ง (ร้อยละ 21.74) ใช้งบประมาณสูงถึง 10,000,001-20,000,000 บาท (Sriprai Chotjirawatthana, 2011) เพื่อจัดหาฐานข้อมูลวารสารทางวิชาการต่างประเทศ แต่อัตราการบอกรับในปัจจุบันคาดว่าจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจากเดิม ทั้งนี้ยังไม่รวมงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาที่สนับสนุนค่าบอกรับสมาชิกผ่านทางโครงการพัฒนาเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) (เฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ)

ข้อจำกัดที่เกิดจากการจัดเก็บค่า APC ทำให้ผู้ใช้โดยทั่วไปและสถาบันการศึกษาที่ขาดงบประมาณไม่สามารถเข้าถึงบทความได้หากไม่เสียค่าเข้าถึงเอกสาร (Paid Access, PA) ได้ดังกล่าว ซึ่งการจ่ายเงินถูกเปรียบได้กับ “กำแพงค่าใช้จ่าย” (paywall) อยู่ในรูปของค่าสมัครสมาชิก (subscription access) ค่าการอนุญาตให้เข้าถึง (licensed access) หรือ การจ่ายเพื่อดูเนื้อหา (pay-to-view access) ประเด็นการจ่ายเงินนี้เป็นหัวข้อในการรณรงค์ของกลุ่มผู้เสียภาษีในสหรัฐอเมริกา มีการจัดตั้งกลุ่ม The Alliance for Taxpayer Access เพื่อสนับสนุนรูปแบบวารสารแบบ OA และรณรงค์ต่อต้านการไม่ให้สิทธิการเข้าถึงผลงานวิจัยในวารสารวิชาการแบบปิด (Non OA) ของประชาชน โดยเฉพาะงานวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการแพทย์ ด้วยเหตุผลว่าทุนวิจัยส่วนใหญ่มาจากภาษีอากร (“Access2Research,” 2018; “Taxpayer Access to Research,” 2007) อย่างไรก็ตามการรณรงค์นี้ยังคงไม่เสร็จสิ้น

วารสารแบบเปิดให้เข้าถึงแบบเสรี (Open Access Journal) จึงเข้ามาเป็นทางเลือกหนึ่งในประเด็นดังกล่าว กล่าวคือแนวทางการรับตีพิมพ์บทความของวารสารแบบเปิด นั้นจะแตกต่างออกไป โดยปรับเปลี่ยนให้ผู้อ่านไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงบทความ แต่สำนักพิมพ์จะเรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากผู้พิมพ์สำหรับการดำเนินการจัดทำเอกสารบทความทดแทน เรียกโดยทั่วไปว่าเป็นค่า Article Processing/ Production Charge⁶ (Singleton, 2013) ดังนั้นเมื่อผู้พิมพ์เป็นผู้จ่ายเงินจัดทำเอกสารจึงมีผลต่อความเป็นเจ้าของหรือลิขสิทธิ์ในเอกสารฉบับที่ใช้เผยแพร่และการอนุญาตให้ผู้อ่านได้ใช้ (Licenses and Rights) และมอบสิทธิ์นี้ให้วารสารนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงบทความได้อย่างเสรีสำนักพิมพ์จึงยังคงมีรายได้เช่นเดิมแต่เปลี่ยนการ

⁶ ค่า APC แตกต่างกันตามนโยบายของวารสารและสำนักพิมพ์ ตัวอย่าง วารสาร OA ภายใต้นักพิมพ์เอกชน Elsevier อยู่ระหว่าง 150-5,000 USD (<https://www.elsevier.com/about/our-business/policies/pricing>) หรือสำนักพิมพ์ในสังกัด Cambridge University โดยเฉลี่ยประมาณ 2,980 USD (<https://www.cambridge.org/core/services/open-access-policies/open-access-journals/gold-open-access-journals>) หรือสำนักพิมพ์องค์กรไม่หวังผลกำไร Public Library of Science; PLOS อยู่ระหว่าง 1,595-3,000 USD (<https://www.plos.org/publication-fees>)

เรียกเก็บเงินไปที่ผู้พิมพ์แทนและผู้พิมพ์สามารถนำไฟล์เอกสารฉบับตีพิมพ์ไป Self-Archives หรือ เผยแพร่ต่อไปในระบบคลังเอกสารดิจิทัลของสถาบัน (Institutional Repository; IR) ได้

สัญลักษณ์ของการเปิดให้เข้าถึงแบบเสรี (Open Access)

สัญลักษณ์ของการปิดการเข้าถึงแบบเสรี (Closed Access)

ภาพที่1 สัญลักษณ์ของ Open Access และ Closed Access

https://commons.wikimedia.org/wiki/Open_Access

มีสำนักพิมพ์ที่ใช้รูปแบบของโมเดลทางธุรกิจนี้ในการจัดทำวารสารวิชาการและเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับหลายแห่งปรับตัวให้วารสารบางฉบับเข้าสู่การเป็น OA ทั้งเต็มรูปแบบและบางส่วนของบทความตีพิมพ์ (Hybrid Open Access Journal) ตัวอย่าง สำนักพิมพ์ที่จัดทำโมเดลทางธุรกิจนี้เต็มรูปแบบ (Open access publishers) ได้แก่ BioMed Central (BMC) และ Public Library of Science (PLOS) มีการเรียกเก็บค่า APC มาตั้งแต่ปี 2002 (Delamothe & Smith, 2004) และปัจจุบันสำนักพิมพ์กลุ่มนี้รวมกลุ่มเป็นสมาคม Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) มีจำนวนสมาชิกประกอบไปด้วยสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ กลาง เล็ก และสำนักพิมพ์ภายใต้มหาวิทยาลัยหรือสมาคมวิชาชีพ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร จำนวนกว่า 131 แห่ง จากทั่วโลก⁷ เพื่อกำหนดกรอบการทำงานของการตีพิมพ์งานวิชาการด้าน OA

รูปแบบของการเข้าถึงแบบเสรี (Open Access)

โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.Green OA บทความในวารสารที่ตีพิมพ์ตามรูปแบบนี้ จะมีนโยบายเปิดให้เข้าถึงบทความได้โดยเสรี (free online access) แต่อยู่ภายใต้เงื่อนไข ได้แก่ อาจมีระยะเวลาของการให้เข้าถึงล่าช้าออกไปจากกำหนดออกปกติ ระหว่าง 6-24 เดือน (Embargo Period) หรืออยู่ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น และอนุญาตให้สิทธิ์ผู้พิมพ์สามารถเผยแพร่และจัดเก็บเอกสาร (Self-archiving) ในระบบคลังข้อมูลคลังสารสนเทศดิจิทัลของสถาบันหรือบนเว็บไซต์ที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์ได้

2. Gold OA บทความถูกตีพิมพ์ในวารสารที่มีนโยบายเปิดให้เข้าถึงบทความได้โดยเสรี (free online access) ผู้พิมพ์สามารถเผยแพร่ไฟล์บทความฉบับตีพิมพ์โดยทุกแห่งอย่างไม่มีเงื่อนไข วารสาร "OA journal" มักปรากฏอยู่ในฐานข้อมูล Directory of Open Access Journals (DOAJ) (Piwowar et al., 2018)

⁷ <https://oaspa.org/>

ลิขสิทธิ์และสิทธิการอนุญาตให้ใช้ (Rights and Licenses) ภายใต้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ 4.0 (Creative Commons: CC)

สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ (Creative Commons: CC) เป็นสัญญาอนุญาตทางลิขสิทธิ์ในการให้สิทธิ์บางส่วนหรือทั้งหมดกับสาธารณะนำไปใช้งานต่อได้ ใช้กับงานด้านการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ในสื่อสารสนเทศประเภทต่างๆ อาทิ ข้อความ ภาพ เสียง แต่สงวนสิทธิ์ให้เจ้าผลงานได้กำหนดว่าจะให้สิทธิ์ระดับใดบ้างรายการของสัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟคอมมอนส์ 4.0 แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายการประเภทสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ 4.0

#	ข้อความแสดง (ไทย)	ข้อความแสดง (อังกฤษ)	สัญลักษณ์แสดงบนเว็บไซต์
1.	อ้างอิงแหล่งที่มา (CC-BY)	Attribution (CC BY)	
2.	อ้างอิงแหล่งที่มา ให้อนุญาตต่อไปแบบเดียวกัน (CC-BY-SA)	Attribution Share Alike (CC BY-SA)	
3.	อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามดัดแปลง (CC-BY-ND)	Attribution No Derivatives (CC BY-ND)	
4.	อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า (CC-BY-NC)	Attribution Non-Commercial (CC BY-NC)	
5.	อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และให้อนุญาตต่อไปแบบเดียวกัน (CC-BY-NC-SA)	Attribution Non-Commercial Share Alike (CC BY-NC-SA)	
6.	อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และห้ามดัดแปลง (CC-BY-NC-ND)	Attribution Non-Commercial No Derivatives (CC BY-NC-ND)	

การประกาศสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ Creative Commons license บนหน้าเว็บไซต์วารสารจึงเป็นการแจ้งให้ทราบว่าวารสารให้สิทธิ์ในระดับใดบ้างกับสาธารณะหรือผู้เข้าถึงเนื้อหาในรูปแบบเปิดการเข้าถึงแบบเสรี และไม่ให้สิทธิ์หรือสงวนสิทธิ์ใด ๆ ไว้บ้าง โดยการใช้สัญลักษณ์ร่วมกับข้อความการสัญญาอนุญาตตามรูปแบบดังแสดงในตารางที่ 1

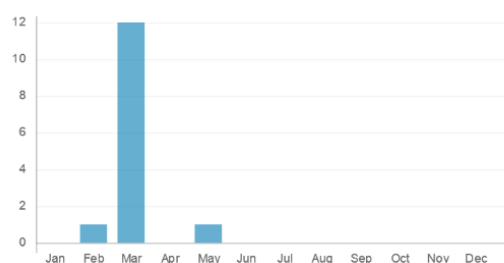
วารสารวิชาการประเภท OA จึงต้องแสดงให้เห็นให้ผู้เข้าใช้ทราบการเข้าถึงข้อมูลวารสารอย่างเสรี และมีการกำหนดค่าตามประเภทของวารสารที่แตกต่างกัน เช่น วารสารกลุ่ม Gold OA จะต้องประกาศสัญญาอนุญาต

ประเภท “อ้างอิงแหล่งที่มา (CC-BY)” หรือ “อ้างอิงแหล่งที่มา ให้อนุญาตต่อไปแบบเดียวกัน”(CC BY-SA) เพื่อเปิดสิทธิ์อนุญาตการนำบทความไปใช้ประโยชน์กับสาธารณะในทุกเงื่อนไข แต่สำหรับวารสารวิชาการประเภท Green Open Access จะประกาศสัญญาอนุญาตประเภท “อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และห้ามดัดแปลง (CC-BY-NC-ND)” เพื่อสงวนสิทธิ์บางส่วนของวารสารซึ่งอาจถูก นำไปคัดลอก หรือถูกนำไปอ้างอิงโดยไม่แสดงแหล่งที่มา หรือนำไปใช้เพื่อการค้า โดยเฉพาะกรณีเกิดปัญหาประเด็นการละเมิดสิทธิ์ ข้อมูลหน้าเว็บไซต์จะเป็นหลักฐานทางกฎหมายยืนยันการประกาศลิขสิทธิ์ดังกล่าว

ปัจจุบันหน่วยงานประเทศไทยนำ สัญญาอนุญาตสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ แปลเป็นภาษาไทย และปรับให้สอดคล้องกับกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทยโดยสำนักงานกฎหมายธรรมนิติ และประกาศให้สาธารณะทราบตั้งแต่ปี 2007 (“Creative Commons Thailand,” 2007) ดังนั้นการประกาศเพื่อแจ้งให้ผู้เข้าใช้ระบบได้ทราบถึงสิทธิ์ที่สามารถกระทำได้อบบทความต่าง ๆ ในวารสารผ่านระบบออนไลน์จึงมีความจำเป็นที่วารสารไทยควรนำไปปฏิบัติ

include international rankings, international development goals, and the standardization of public service. Notwithstanding, the continuing processes and outcomes of public administrative reform in practice appear to be constrained by the legacies of the Thai state, which might reproduce some similar unintended consequences of the 1997 reform.

DOWNLOADS

Pacharoen, S. (2017). The Prospects and Limitations of Bureaucratic Reforms in Thailand since 2014. *Social Science Asia*, 3(4), 1-16. Retrieved from <http://socialscienceasia.nrct.go.th/index.php/SSAsia/article/view/2>

More Citation Formats

ISSUE

Vol 3 No 4 (2017): October

SECTION

Research Articles

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](#).

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการประกาศและแสดงสัญลักษณ์ CC-BY-NC-ND ในหน้าบทความเว็บไซต์วารสาร

ภาพที่ 2 แสดงลักษณะการประกาศสิทธิ์ในเว็บไซต์วารสารภายใต้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ ประเภท “อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และห้ามดัดแปลง (CC-BY-NC-ND)” และวารสารไทยส่วนใหญ่อยู่ประเภทดังกล่าวเนื่องจากวารสารอยู่ภายใต้สังกัดของมหาวิทยาลัย สมาคม ซึ่งเป็นแหล่งทุนจัดพิมพ์วารสาร ดังนั้นจึงเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์เอกสารโดยชอบ การประกาศสัญญาอนุญาตจึงไม่ได้เปิดเสรีในทุกเงื่อนไข อย่างไรก็ตามในบางวารสารก็ปรับสัญญาอนุญาตนั้นให้สิทธิ์กับผู้พิมพ์อย่างเสรี (CC-BY) ในแบบเดียวกับวารสารกลุ่ม Gold OA เช่นกัน

ความน่าเชื่อถือของวารสาร Open Access

เนื่องจากการสร้างเว็บไซต์ในปัจจุบันสามารถทำได้ง่าย วารสารในรูปแบบ OA จึงถูกตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือจากสังคมวิชาการ เนื่องจากผู้พิมพ์ต้องชำระเงินค่าตีพิมพ์บทความ และอาจกลายเป็นช่องทางใช้ประโยชน์ของวารสารหลอกลวงเพื่อหารายได้จากการตีพิมพ์ มีการบัญญัติความหมายของวารสารและสำนักพิมพ์กลุ่มนี้ในชื่อว่า Predatory Journal และ Predatory Publisher วารสารล่าเหยื่อ หรือสำนักพิมพ์ล่าเหยื่อ วารสารนี้จะจัดทำเว็บไซต์ที่ดูเหมือนถูกต้องตามรูปแบบ บางครั้งใช้การตั้งชื่อใกล้เคียงกับวารสารอื่น ๆ (Hijacked Journal) แต่อาจไม่ได้มีการตีพิมพ์บทความจริง หรือไม่ได้ทำงานตามขั้นตอนมาตรฐานวารสารวิชาการ ขาดจริยธรรมทางวิชาการ หรือกระทั่งไม่มีการประเมินคุณภาพของบทความที่ส่งเข้ามาตีพิมพ์ทำขึ้นเพื่อหลอกลวงนักวิจัยที่ยังขาดประสบการณ์และเรียกรับเงินจากค่าตีพิมพ์เพื่อหารายได้ (Beall, 2012)⁸ วารสารOA ส่วนใหญ่จึงพยายามที่จะนำชื่อวารสารให้ไปปรากฏในรายการจัดทำดัชนีของฐานข้อมูลที่มีการตรวจสอบคุณภาพเพื่อให้ชื่อวารสารถูกเผยแพร่และเป็นการทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ อาทิเช่น SCOPUS, Web of Science, PubMed Central, DOAJ หรือในฐานข้อมูล EBSCO เป็นต้น

ดังนั้นการเป็น OA จึงเป็นดาบสองคม ที่ถึงแม้จะสามารถผลิตวารสารได้รวดเร็วแต่ก็เสี่ยงต่อการถูกตั้งข้อสงสัยถึงการเป็นวารสารล่าเหยื่อหรือไม่ วารสารจึงต้องแสดงข้อมูลและแสดงความโปร่งใสและมาตรฐานในการจัดทำวารสาร พร้อมกับการนำเสนอข้อมูลวารสารและแนวปฏิบัติทางจริยธรรม เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ เว็บไซต์ฐานข้อมูล Directory of Open Access Journals (DOAJ, 2018b) หรือ ฐานข้อมูลวารสารวิชาการแบบเปิดได้จัดทำแนวปฏิบัติที่ดี ในชื่อว่าหลักความโปร่งใสของวารสาร (Principles of Transparency) จำนวน 16 ข้อ สำหรับให้วารสารทุกประเภทแสดงข้อมูล และปฏิบัติตามแนวทางเหล่านี้ไว้บนเว็บไซต์ ประกอบไปด้วย

1. หน้าเว็บไซต์วารสาร (Website) ต้องมีข้อความที่แสดงให้เห็นว่ามีผู้รับผิดชอบดูแลวารสาร เป็นไปตามมาตรฐานทางจริยธรรมและวิชาชีพ ไม่มีข้อความที่ทำให้ผู้อ่านหรือผู้พิมพ์เข้าใจผิด ไม่เลียนแบบเว็บไซต์ของสำนักพิมพ์หรือวารสารอื่น แสดงวัตถุประสงค์และสาขาวิชาที่รับพิมพ์ (aim and scope) มีข้อความการมอบอำนาจ (เช่นจะไม่พิจารณาหากพบว่าการส่งบทความไปตีพิมพ์พร้อม ๆ กันหลายวารสาร) และมีเลข ISSN ทั้งฉบับพิมพ์และฉบับอิเล็กทรอนิกส์

2. ชื่อวารสาร (Name of Journal) ต้องไม่ซ้ำกับวารสารอื่น หรือชื่อวารสารที่ทำให้เข้าใจผิดกับหน่วยงานรับผิดชอบวารสาร

3. กระบวนการประเมินบทความ (Peer Review Process) วารสารต้องระบุไว้ว่ามีการตรวจสอบและประเมินโดย ผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับบทความ ไม่ใช่ทำโดยเจ้าหน้าที่ของวารสาร ต้อง

⁸ Jeffrey Beall บรรณารักษณ์ ชาวอเมริกันเป็นผู้จัดทำรายชื่อวารสารและสำนักพิมพ์ที่ต้องสงสัยในชื่อ “Beall’s list” บนเว็บไซต์ <http://scholarlyoa.com> ตั้งแต่ 2009 จนถึง January 2017 ก่อนจะไม่มีการอัปเดตข้อมูล เนื่องจากเหตุผลด้านกฎหมายแต่ผู้ใช้อยังคงสามารถตรวจสอบรายชื่อวารสารกลุ่มต้องสงสัยจากเว็บไซต์ <https://predatoryjournals.com/journals> และ <https://beallslist.weebly.com> ที่จัดทำโดยกลุ่มผู้ไม่ประสงค์ออกนามที่ต้องการสานต่อแนวทางของ Beall

มีการอธิบายไว้อย่างชัดเจนในนโยบายของวารสารรวมถึงวิธีการประเมินที่ใช้ และไม่ควรรับรองว่าจะได้รับการพิจารณาบทความในระยะเวลารวดเร็ว

4. ความเป็นเจ้าของวารสารและการจัดการ (Ownership and management) วารสารต้องแสดงข้อมูลของเจ้าของวารสาร และการจัดการวารสาร ชื่อสำนักพิมพ์ไม่ควรเป็นชื่อที่ทำให้เข้าใจผิดถึงหน่วยงานที่เป็นเจ้าของวารสาร

5. หน่วยงานกำกับดูแล (Governing body) วารสารจะต้องมีรายชื่อกองบรรณาธิการหรือหน่วยงานกำกับดูแลอื่น ๆ ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่รับตีพิมพ์

6. ทีมบรรณาธิการ และข้อมูลการติดต่อ (Editorial team/contact information) วารสารต้องระบุชื่อและนามสกุลของบรรณาธิการหลักของวารสาร และข้อมูลที่อยู่ สำนักงานของวารสาร เบอร์โทรศัพท์ อีเมลสำหรับการติดต่อไว้บนเว็บไซต์

7. ลิขสิทธิ์และการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ (Copyright and Licensing) วารสารต้องแสดงนโยบายด้านลิขสิทธิ์ไว้ในคำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บนเว็บไซต์ ข้อความต้องระบุเจ้าของลิขสิทธิ์บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ และสัญญาอนุญาตการให้ใช้สิทธิ์ในการนำไปใช้งานบทความบนหน้าเว็บไซต์ ข้อมูลการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์จะต้องระบุไว้ในทุกรูปแบบการตีพิมพ์ทั้ง HTML และ PDF หากใช้การเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟคอมมอนส์ (Creative Commons license) จะต้องระบุข้อกำหนดการอนุญาตเฉพาะแบบใด นโยบายเหล่านี้ต้องระบุให้ชัดเจนว่าจะใช้ในไฟล์บทความฉบับตีพิมพ์ (published articles) หรือ ไฟล์ฉบับตอบรับการพิจารณา (accepted versions) และ/หรือครอบคลุมไปถึงการจัดเก็บบนระบบคลังสารสนเทศใด ๆ ด้วยหรือไม่

8. ค่าธรรมเนียมผู้พิมพ์ (Author fees) ค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายใด ๆ ที่ใช้ในการจัดทำเอกสารต้นฉบับ หรือสิ่งพิมพ์ในวารสารต้องระบุไว้อย่างชัดเจนในตำแหน่งที่ผู้พิมพ์สามารถหาได้ง่ายก่อนที่จะส่งต้นฉบับเพื่อประเมิน หรือมีการอธิบายให้ผู้พิมพ์ทราบก่อนที่จะเริ่มเตรียมต้นฉบับหากไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมก็ควรระบุไว้เช่นกัน

9. ขั้นตอนการพิจารณาและการจัดการกับข้อกล่าวหาเรื่องการประพฤติผิดจรรยาบรรณในการวิจัย (Process for identification of and dealing with allegations of research misconduct) ต้องมีการระบุขั้นตอนการดำเนินการอย่างสมเหตุสมผลและป้องกันไม่ให้เกิดการประพฤติมิชอบในการวิจัยรวมถึงการโจรกรรมทางวิชาการและการปลอมแปลงข้อมูล หากพบว่ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามแนวทางของ COPE (Committee on Publication Ethics) หรือมีแนวปฏิบัติเทียบเท่าในการจัดการกับข้อกล่าวหา

10. จริยธรรมในการตีพิมพ์ (Publication Ethics) วารสารต้องมีนโยบายในการเผยแพร่จริยธรรมในการตีพิมพ์ในเว็บไซค์อย่างชัดเจนและควรอ้างถึง 1) นโยบายเกี่ยวกับผู้พิมพ์และการเป็นผู้จัดทำวารสาร 2) วารสารจะจัดการเรื่องร้องเรียนและการอุทธรณ์อย่างไร 3) นโยบายเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อน 4) แสดงนโยบาย

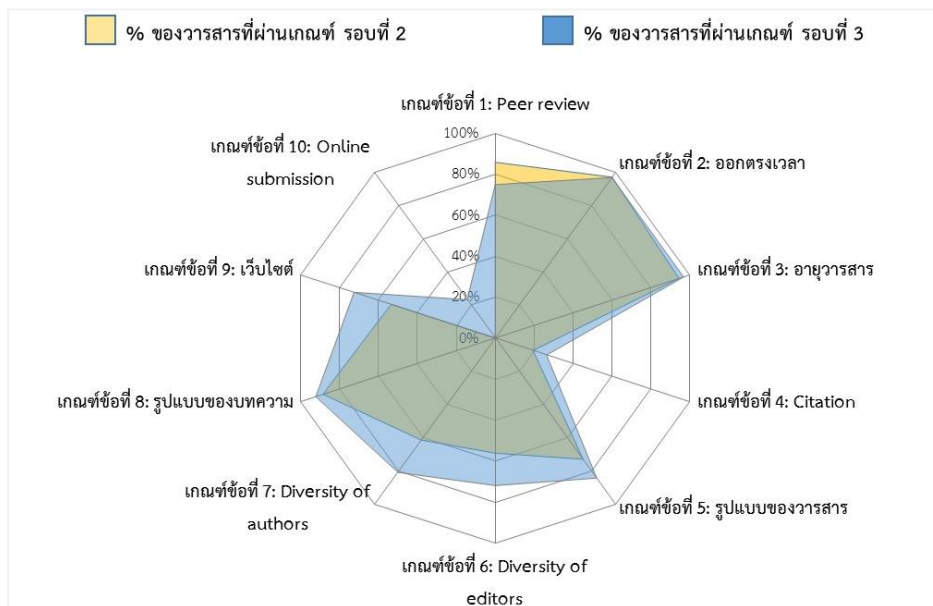
เกี่ยวกับการแบ่งปันข้อมูลและการทำซ้ำ 5) นโยบายเกี่ยวกับการกำกับดูแลด้านจริยธรรม 6) นโยบายของวารสารเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา และ 7) แนวทางการอภิปรายและดำเนินการแก้ไขเนื้อหาหลังจากการตีพิมพ์แล้ว

11. กำหนดการตีพิมพ์ (Publishing schedule) วารสารต้องระบุช่วงเวลาตีพิมพ์ตามเวลาที่กำหนดไว้
12. การเข้าถึงเนื้อหา (Access) วารสารต้องแสดงช่องทางเข้าถึงวารสารและบทความแต่ละฉบับให้สำหรับผู้อ่านและหากเป็นการสมัครสมาชิกหรือการจ่ายเงินค่าเข้าถึงบทความ ต้องระบุค่าธรรมเนียม
13. การเก็บข้อมูล (Archiving) วารสารต้องมีแนวปฏิบัติสำหรับการสำรองข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และการสงวนรักษาข้อมูลบทความในวารสาร (เช่นผ่านทางระบบ CLOCKSS หรือ PubMedCentral) ในกรณีที่เกิดปัญหาทางเว็บไซต์ หรือไม่ได้เผยแพร่วารสารอีกต่อไป
14. แหล่งรายได้ของวารสาร (Revenue sources) วารสารต้องระบุข้อมูลของแหล่งทุนที่สนับสนุน และแสดงการแสวงหารายได้จากโมเดลทางธุรกิจ (เช่นค่าธรรมเนียมของผู้พิมพ์ ค่าธรรมเนียมการบอกรับสมาชิก ค่าโฆษณา ค่าการตีพิมพ์ซ้ำ) บนเว็บไซต์ของวารสาร รวมถึงหากมีการลดหรือยกเว้นค่าธรรมเนียมของผู้พิมพ์ต้องไม่ส่งผลต่อการพิจารณาบทความของบรรณาธิการ
15. การโฆษณา (Advertising) วารสารต้องระบุนโยบายการโฆษณาหากเกี่ยวข้องกับเนื้อหา รวมถึงประเภทของโฆษณาที่รับ ผู้ตัดสินใจในการรับโฆษณา และการนำเสนอจะเป็นการลิงก์ผ่านทางเว็บไซต์ หรือแสดงโฆษณาแบบสุ่ม (แบบออนไลน์) โฆษณาไม่ควรเกี่ยวข้องกับการพิจารณาบทความของบรรณาธิการและควรแยกส่งลิงก์เนื้อหาโฆษณาออกจากหน้าเว็บไซต์วารสารหลักที่เผยแพร่
16. การตลาดทางตรง (Direct marketing) กิจกรรมการตลาดทางตรงกับผู้พิมพ์และผู้อ่านต้องมีความเหมาะสมและไม่สร้างความรำคาญ ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหากิจกรรมจะต้องเป็นความจริงและไม่ทำให้ผู้อ่านหรือผู้พิมพ์เข้าใจผิด

จากการสำรวจบนเว็บไซต์วารสารพบว่าวารสารวิชาการไทยส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับวารสารในด้านของการใช้งานวารสารให้ผู้อ่านได้รับทราบ และมักไม่ได้ระบุนโยบายในหัวข้อเหล่านี้ไว้ได้แก่

1. ลิขสิทธิ์และการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ (Copyright and Licensing) และต้องนำไปแสดงเป็นประกาศสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ 4.0 บนเว็บไซต์เพื่อมอบสิทธิ์ในการนำไฟล์เอกสารไปใช้ให้กับสาธารณะ
2. นโยบายจริยธรรมในการตีพิมพ์ (Publication Ethics) และขั้นตอนการพิจารณาหากกรณีมีปัญหาเกิดขึ้น
3. นโยบายการเก็บข้อมูล (Archiving) และแนวปฏิบัติสำหรับการสำรองข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่จะปรากฏอยู่ในคลังสารสนเทศใด ๆ และสามารถเข้าถึงได้หากวารสารหยุดตีพิมพ์

อย่างไรก็ดีในการพิจารณาด้านคุณภาพของกลุ่มวารสารวิชาการไทย มีการจัดทำในลักษณะของแนวปฏิบัติที่ใกล้เคียงกัน โดยมาจากการกำหนดให้มีเกณฑ์คุณภาพวารสารวิชาการของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย และผลการประเมินตามเกณฑ์ประเมินคุณภาพ ดังแสดงในภาพที่ 3

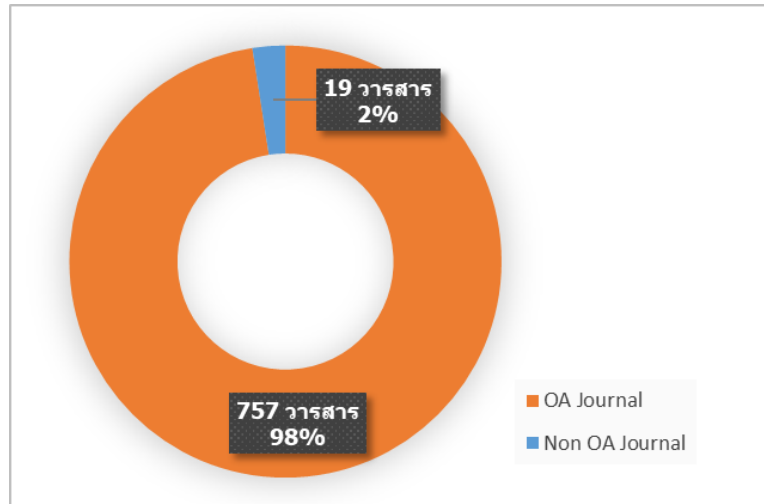
ภาพที่ 3 ผลการประเมินเปรียบเทียบสัดส่วนของวารสารที่ผ่านเกณฑ์แต่ละข้อในการประเมินรอบที่ 1, 2 และ 3 โดยศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Chatree Wongkaew et al., 2015)

จากรายงานพบว่าวารสารไทยมีพัฒนาการในการปรับปรุงคุณภาพมาเป็นลำดับ ในการประเมินครั้งที่ 1 และ ครั้งที่ 2 ในปี 2554 และ 2555 มีการกำหนดเกณฑ์ประเมินคุณภาพวารสารในด้านการแสดงเนื้อหาบนเว็บไซต์วารสาร (เกณฑ์ข้อที่ 9) ผลการประเมินพบว่าวารสารที่ผ่านเกณฑ์ข้อเว็บไซต์วารสารเพื่อใช้สำหรับการเผยแพร่ร้อยละ 53 หรือจำนวน 288 ฉบับ จากวารสารทั้งหมด 543 รายการ ในเกณฑ์ข้อเว็บไซต์นี้แม้จะไม่ครอบคลุมรายการเท่ากับแนวปฏิบัติของ DOAJ แต่ก็ประกอบไปด้วยองค์ประกอบของการมีข้อมูลพื้นฐานวารสาร ได้แก่ 1) รายชื่อบทความในแต่ละฉบับ 2) Aim & scope ของวารสาร 3) รายชื่อและที่อยู่ของกองบรรณาธิการ 4) คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์ 5) การเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลในตัวเล่มของวารสารกับข้อมูลบนเว็บไซต์ และหลังจากการประเมินครั้งที่ 2 ในปี 2558 พบว่าวารสารวิชาการไทยผ่านการประเมินข้อเว็บไซต์มีสัดส่วนที่สูงขึ้นเป็นร้อยละ 73 จากหรือ 457 จาก 626 วารสาร และเกณฑ์ข้ออื่น ๆ ด้านคุณภาพ ก็สูงขึ้นตามไปด้วย (Chatree Wongkaew et al., 2015) ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าวารสารไทยมีพัฒนาการและมีการปรับตัวไปสู่การมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าจะไม่ครบทุกข้อของ DOAJ แต่ก็เป็นที่น่าพอใจตามข้อกำหนดที่จำเป็นต้องมีของวารสารวิชาการ

วารสารไทยกับแนวทางวารสารวิชาการแบบเปิด?

ข้อมูลจากการสำรวจเว็บไซต์วารสารไทยในฐานข้อมูลศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) (Thai Journal Citation Index Centre, 2018) ในปัจจุบันมีจำนวน 767 รายการ

วารสารไทยแทบทั้งหมดดำเนินการผ่านการสนับสนุนของหน่วยงานในองค์กรการศึกษาของรัฐบาลและสถาบันการศึกษาเอกชน หรือกลุ่มสมาคมวิชาชีพต่าง ๆ มีเพียง 3 วารสารเท่านั้นที่อยู่ภายใต้สังกัดสำนักพิมพ์ของบริษัทเอกชน ทั้ง 3 วารสารจัดจำหน่ายวารสารแบบการบอกรับสมาชิกและจำหน่ายเป็นรายฉบับ ซึ่งไม่อยู่ในกลุ่มของวารสารแบบเปิด

ภาพที่ 4 จำนวนวารสารวิชาการไทยในลักษณะOA Journalและ Non OA Journal
ภายในฐานข้อมูลTCIจากจำนวนทั้งหมด 776 รายการ (มิถุนายน 2561)

และมีวารสารไทยจำนวน 16 รายการ ที่มีลักษณะของการเป็นวารสารแบบปิด (Non OA Journal) กล่าวคือมีระบบการจัดเก็บค่าสมาชิกเพื่อเข้าถึงไฟล์เนื้อหาบทความบนเว็บไซต์หรือมีระบบการบอกรับค่าสมาชิกเพื่อให้สิทธิ์เฉพาะผู้อ่านได้รับตัวเล่มฉบับพิมพ์เมื่อรวมกับวารสารทั้ง 3 แห่งข้างต้น จึงมีวารสารไทยเพียง 19 รายการ เป็นวารสารแบบปิดคิดเป็นร้อยละ 2 และมีวารสารจำนวน 757 รายการอยู่ในรูปแบบการเผยแพร่เป็นวารสารแบบเปิด หรือร้อยละ 98 จากวารสารทั้งหมด 776 รายการ ดังแสดงไว้ในรูปที่ 4 จากการสำรวจพบว่ามีวารสารไทย 1 รายการมีการเผยแพร่ในลักษณะของการ Delay บทความวารสารบนเว็บไซต์แม้จะไม่ได้ระบุ Embargo Period เป็นระยะเวลาเท่าใด แต่มีข้อมูลการอัปเดตย้อนหลังไป 2 ปี ทั้งนี้ไม่พบว่ามีข้อความกำกวมกับการจัดการนโยบายด้านการเผยแพร่ไว้บนเว็บไซต์ แต่มีการจัดส่งไฟล์บทความเป็นแผ่น CD ฉบับปัจจุบันให้กับกลุ่มสมาชิกของวารสาร

หากอิงตามกรอบแนวคิดของวารสาร Open Access สามารถสรุปได้ว่า วารสารวิชาการไทยส่วนใหญ่ร้อยละ 98 เป็นวารสารประเภทให้เข้าถึงข้อมูลได้เสรีและอยู่ในกลุ่มของ Green Open Access ตามรูปแบบของการเผยแพร่เนื้อหาบนเว็บไซต์ วารสารทั้งหมดเปิดให้เข้าถึงเนื้อหาได้อย่างเสรีผ่านทางเว็บไซต์และบางวารสารส่งฉบับพิมพ์รูปเล่มไปเผยแพร่ยังห้องสมุดต่าง ๆ ร่วมด้วย ผู้นิพนธ์สามารถนำไฟล์บทความฉบับตีพิมพ์ไป Self-Archives ในคลังสารสนเทศของสถาบันได้ มีวารสารส่วนหนึ่งที่ใช้ระบบ Thai Journal Online (ThaiJO) (<https://tci-thaijo.org/>) ใช้การประกาศสัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟคอมมอนส์แบบ BY-NC-ND ซึ่งกำหนดลิขสิทธิ์ของ

บทความที่ถูกตีพิมพ์ยังเป็นของวารสารหรือหน่วยงานต้นสังกัด ด้วยเหตุผลของการเป็นเจ้าของวารสารหรือเป็นหน่วยงานแหล่งทุนของวารสาร ดังนั้นการที่ผู้พิมพ์เลือกวารสารที่นำไปตีพิมพ์ในวารสารวิชาการไทยแห่งใดจะต้องพิจารณาและยอมรับกับรูปแบบของลิขสิทธิ์ดังกล่าว

ส่วนในประเด็นการเก็บค่าใช้จ่ายการตีพิมพ์ค่า APC ของวารสารไทย พบว่าวารสารส่วนหนึ่งมีการเก็บค่าใช้จ่ายในการตีพิมพ์จากผู้พิมพ์ หรือจัดเก็บเพื่อเป็นค่าสมาชิกวารสารเพื่อให้สิทธิ์กับผู้พิมพ์ในการส่งบทความมาลงตีพิมพ์ได้ และระบุนำเงินที่จัดเก็บไปเป็นค่าใช้จ่ายการพิจารณาบทความโดยเป็นค่าตอบแทนผู้ประเมินบทความซึ่งมีความแตกต่างจากแนวปฏิบัติของวารสารวิชาการแบบ OA ของสากลส่วนใหญ่ เนื่องจากสำนักพิมพ์จะเรียกเก็บเพื่อจ่ายเป็นค่า APC เพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้มอบเงินให้กับผู้ประเมินบทความ เพราะการช่วยวารสารประเมินบทความถืองานจิตอาสา เป็นภารกิจของนักวิจัยและผู้ประเมินก็จะได้ประโยชน์จากการอ่านบทความนั้นก่อนจะนำไปตีพิมพ์ รวมทั้งได้พัฒนางานเขียนของตนไปด้วย (Golden & Schultz, 2011) อย่างไรก็ตามการมอบเงินให้กับผู้ประเมินของวารสารไทยอาจเป็นเรื่องที่มีเหตุผลรองรับ เนื่องจากมีงานวิจัยหลายชิ้นที่หยิบยกปัญหาเรื่องความล่าช้าของการประเมินบทความ ความไม่มั่นใจจากดุลพินิจผู้ประเมินเกี่ยวกับประเด็นวิจัยใหม่ๆ หรือในสาขาเฉพาะด้านที่แตกต่างจากตนเอง (Walker & Rocha da Silva, 2015) และมีการทดสอบโดยให้รางวัลตอบแทนกับผู้ประเมินเป็นบัตรของขวัญหรือเงินรางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจในการประเมิน ซึ่งมีผลทำให้ระยะเวลาการประเมินมีความรวดเร็วมากขึ้น (Chetty, Saez, & Sandor, 2014) แต่การรับเงินค่าประเมินบทความก็อาจส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นใจหรือคุณภาพในการประเมินอยู่เช่นกัน (Squazzoni, Grimaldo, & Marušić, 2017) ดังนั้นการเก็บเงินจากผู้พิมพ์ในบริบทของวารสารวิชาการไทยอาจเป็นแนวทางพิเศษที่ถือเอาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในวงการวารสารวิชาการของประเทศไทย ส่วนในประเด็นเชิงจริยธรรมหรือความมีคุณภาพของการประเมินยังคงต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต

สำหรับข้อมูลค่าใช้จ่ายโดยรวมของการจัดทำวารสารวิชาการไทยนั้น ในปี 2542-2544 ศูนย์ TCI เคยทำการรวบรวมงบประมาณเฉลี่ยการจัดทำวารสารจากกลุ่มตัวอย่าง 25 วารสาร พบว่ามีค่าเฉลี่ยเป็นจำนวน 198,034 บาทต่อปี (Narongrit Sombatsompop et al., 2003) ซึ่งค่าใช้จ่ายนี้อาจไม่สามารถนำมาเทียบเคียงได้กับสภาพแวดล้อมทางโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน แต่อาจจะเป็นชุดข้อมูลตั้งต้นสำหรับนำไปศึกษาต่อในอนาคตถึงจำนวนเงินค่าใช้จ่ายที่หน่วยงานแหล่งทุนของวารสารไทยต้องนำมาจัดสรรงบประมาณจัดทำวารสารในปัจจุบัน และค่าเฉลี่ยของการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายการตีพิมพ์บทความจากผู้พิมพ์ของวารสารวิชาการไทย

สรุป

กรอบแนวคิดด้าน Open Access (OA) เป็นการเปิดให้ผู้เข้าใช้ข้อมูลอย่างเสรี หรือเป็นการให้สิทธิ์กับสาธารณะในการนำเนื้อหาที่เผยแพร่ไปใช้ประโยชน์ได้ โดยที่มาและหลักคิดด้านที่เกี่ยวข้องกับ OA เริ่มมีการดำเนินการเป็นรูปธรรมอยู่ในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่สะดวกและรวดเร็วขึ้น พัฒนาการของวารสารวิชาการตามแนวทาง OA ทำให้มีการจัดรูปแบบและ

การแบ่งประเภทของการเข้าถึงแบบเสรีได้แก่ Gold OA หรือ Green OA การมีระบบเว็บไซต์วารสารอิเล็กทรอนิกส์หรือ E-journal รูปแบบโมเดลทางธุรกิจของสำนักพิมพ์ OA การจัดการด้านลิขสิทธิ์และสิทธิ์การอนุญาตผ่านสัญญาอนุญาต และการจัดทำแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือบนเว็บไซต์ของเว็บไซต์วารสารเป็นต้น ดังนั้นนักวิชาการหรือผู้ใช้ทั่วไปควรทำความเข้าใจกับรูปแบบของวารสารวิชาการในปัจจุบัน และใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงข้อมูลวารสารวิชาการตามสิทธิ์ที่พึงได้ สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวารสารวิชาการไทยควรนำแนวปฏิบัติของ OA ในแต่ละองค์ประกอบไปปรับปรุงการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทของวารสารเพื่อเป็นการช่วยยกระดับวารสารวิชาการไทยไปสู่การมีคุณภาพเทียบเท่ามาตรฐานสากล

References

- Access2Research. (2018, February 5). In *Wikipedia*. Retrieved from <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Access2Research&oldid=824154091>
- Beall, J. (2012). Predatory publishers are corrupting open access. *Nature News*, 489(7415), 179. <https://doi.org/10.1038/489179a>
- Chatree Wongkaew, Teerask Markpin, Nongyao Premkamolnetr, Wutthisit Yochai, Santi Ittiritmeechai, Sutpitcha Tongdachai, ... Narongrit Sombatsompop. (2015). Quality Assessment of Journals Indexed in the Thai-Journal Citation Index (TCI). In *CRCI 2015 The 2nd Conference on Research and Creative Innovations* (Vol. 2015, pp. 194–199). Rajamangala University of Technology Lanna.
- Chetty, R., Saez, E., & Sandor, L. (2014). What Policies Increase Prosocial Behavior? An Experiment with Referees at the Journal of Public Economics. *Journal of Economic Perspectives*, 28(3), 169–188. <https://doi.org/10.1257/jep.28.3.169>
- Cochenour, D., & Moothart, T. (2003). E-journal Acceptance at Colorado State University: A Case Study. *Serials Review*, 29(1), 16–25. [https://doi.org/10.1016/S0098-7913\(02\)00267-8](https://doi.org/10.1016/S0098-7913(02)00267-8)
- Creative Commons Thailand. (2007, August 30). Retrieved June 11, 2018, from <https://creativecommons.org/2007/08/30/thailand/>
- Delamothe, T., & Smith, R. (2004). Open access publishing takes off. *BMJ*, 328(7430), 1–3. <https://doi.org/10.1136/bmj.328.7430.1>
- DOAJ. (2018a). Directory of Open Access Journals. Retrieved June 11, 2018, from <https://doaj.org>
- DOAJ. (2018b). Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing. Retrieved June 4, 2018, from <https://doaj.org/bestpractice>
- Golden, M., & Schultz, D. M. (2011). Quantifying the Volunteer Effort of Scientific Peer Reviewing. *Bulletin of the American Meteorological Society*, 93(3), 337–345. <https://doi.org/10.1175/BAMS-D-11-00129.1>
- John Wiley & Sons, Inc. (2018). Wiley Reports Fourth Quarter and Fiscal 2017. Retrieved June 11, 2018, from <http://newsroom.wiley.com/press-release/all-corporate-news/wiley-reports-fourth-quarter-and-fiscal-2017-results>
- Laakso, M., Welling, P., Bukvova, H., Nyman, L., Björk, B.-C., & Hedlund, T. (2011). The development of open access journal publishing from 1993 to 2009. *PloS One*, 6(6), e20961. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0020961>
- Narongrit Sombatsompop, Nongyao Premkamolnetr, Preeyanuch Ratchatahirun, Vachiraporn Surathanasakul, Wutthisit Yochai, & Teerask Markpin. (2003). *Journal Impact Factors for Thai Academic Journals* (Full Report). Thai Journal Citation Index Centre.

- NISO. (2013). *PIE-J: The Presentation & Identification of E-Journals* (Vol. 2013). National Information Standards Organization (NISO). Retrieved from <https://www.niso.org/publications/rp-16-2013-pie-j>
- Open Access Timeline. (2018). Retrieved June 11, 2018, from <https://symplectic.co.uk/open-access-timeline/>
- Piwowar, H., Priem, J., Larivière, V., Alperin, J. P., Matthias, L., Norlander, B., ... Haustein, S. (2018). The state of OA: a large-scale analysis of the prevalence and impact of Open Access articles. *PeerJ*, 6, e4375. <https://doi.org/10.7717/peerj.4375>
- QS World University Rankings. (2016, August 22). Retrieved January 26, 2017, from <http://www.topuniversities.com/qs-world-university-rankings/methodology>
- RELX Group. (2018). *Annual Reports and Financial Statement 2017*. Elsevier B.V. Retrieved from <http://www.relx.com/~media/Files/R/RELX-Group/documents/reports/annual-reports/relx2017-annual-report.pdf>
- Scimago Lab. (2018). SJR : Scientific Journal Rankings. Retrieved June 13, 2018, from <https://www.scimagojr.com/journalrank.php?type=j&country=TH>
- Singleton, A. (2013). APC — what's in a name? *Learned Publishing*, 26(1), 3–4. <https://doi.org/10.1087/20130101>
- Squazzoni, F., Grimaldo, F., & Marušić, A. (2017). Publishing: Journals could share peer-review data. *Nature*, 546(352). <https://doi.org/10.1038/546352a>
- Sripai Chotjirawatthana. (2011). Electronic journal acquisitions in university libraries. *Library Science Journal*, 31(1), 65–82.
- Taxpayer Access to Research. (2007). Retrieved June 10, 2018, from <http://www.taxpayeraccess.org/issues/access/index.shtml>
- Thai Journal Citation Index Centre. (2018). List of Journal in TCI Database. Retrieved June 8, 2018, from http://www.kmutt.ac.th/jif/public_html/list%20journal.php
- Times Higher Education (THE). (2017, August 29). World University Rankings 2018 methodology. Retrieved June 12, 2018, from <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/methodology-world-university-rankings-2018>
- Walker, R., & Rocha da Silva, P. (2015). Emerging trends in peer review—a survey. *Frontiers in Neuroscience*, 9. <https://doi.org/10.3389/fnins.2015.00169>